

LILLI.

GALLI

47

Arxius comunitaris: deconstruint i reconstruint la terminologia i l'ètica arxivístiques

Rubèn Fernández Asensio

Resum

El concepte d'arxiu comunitari ha estat criticat tant pel caràcter híbrid i inorgànic d'aquestes entitats com per la indefinició del concepte mateix de comunitat. La comparació, però, de la terminologia catalana, anglesa i francesa i l'aplicació de la teoria de Jacques Derrida suggereixen que la suposada naturalitat i universalitat del concepte mateix d'arxiu o fons no té fonament. D'altra banda, l'ús del terme *comunitat* en arxivística revela una indiferència total envers el significat social de la diversitat lingüística i a les implicacions ètiques d'aquesta indiferència per a la societat en general i per als mateixos arxivers.

Paraules clau: arxius comunitaris, sociologia dels arxius, teoria arxivística, terminologia comparada, semiologia, deconstrucció, postmodernitat, psicoanàlisi, epistemologia, perspectiva de gènere, minories socials, justícia social, ètica professional, sociolingüística, relacions internacionals, esperanto

Resumen

El concepto de archivo comunitario ha sido criticado tanto por el carácter híbrido e inorgánico de estas entidades como por la indefinición del propio concepto de comunidad. Sin embargo, la comparación de la terminología catalana, inglesa y francesa y la aplicación de la teoría de Jacques Derrida sugieren que la supuesta naturalidad y universalidad del concepto mismo de archivo o fondo no tiene fundamento. Por otra parte, el uso del término comunidad en archivística revela una indiferencia total hacia el significado social de la diversidad lingüística y las implicaciones éticas de esta indiferencia para la sociedad en general y para los propios archiveros.

Palabras clave: archivos comunitarios, sociología de los archivos, teoría archivística, terminología comparada, semiología, deconstrucción, posmodernidad, psicoanálisis, epistemología, perspectiva de género, minorías sociales, justicia social, ética profesional, sociolingüística, relaciones internacionales, esperanto

Resume

Le concept d'archives communautaires a été critiqué à la fois pour le caractère hybride et inorganique de ces entités et pour le manque de définition du concept de communauté lui-même. Cependant, la comparaison des terminologies catalane, anglaise et française et l'application de la théorie de Jacques Derrida suggèrent que la prétendue naturalité et universalité du concept même d'archive ou de fonds n'est pas fondée. D'autre part, l'utilisation du terme communauté en archivistique révèle une méconnaissance totale de la signification sociale de la diversité linguistique et des implications éthiques de cette méconnaissance pour la société dans son ensemble et pour les archivistes eux-mêmes.

Mots-clés: archives communautaires, sociologie des archives, théorie archivistique, terminologie comparative, sémiologie, déconstruction, post-modernité, psychanalyse, épistémologie, perspective de genre, minorités sociales, justice sociale, éthique professionnelle, sociolinguistique, relations internationales, espéranto

Abstract

The concept of community archives has been criticised both for the hybrid and inorganic character of these entities and for the lack of definition of the concept of community itself. However, the comparison of Catalan, English and French terminology and the application of Jacques Derrida's theory suggest that the supposed naturalness and universality of the very concept of archive or holdings is unfounded. Furthermore, the use of the term community in archival science reveals a total disregard for the social meaning of linguistic diversity and the ethical implications of this disregard for society at large and for archivists themselves.

Keywords: community archives, sociology of archives, archival theory, comparative terminology, semiology, deconstruction, post-modernity, psychoanalysis, epistemology, gender perspective, social minorities, social justice, professional ethics, sociolinguistics, international relations, Esperanto

Introducció

L'étude des problèmes terminologiques est une des clefs de l'archivistique. Elle aide à préciser les notions, à dissiper le flou de l'empirisme, elle oblige à remettre en question les certitudes acquises par la routine. Aucune archivistique nationale ne peut ignorer les apports de celles des autres pays. ... Et c'est pourquoi le *Dictionnaire de terminologie archivistique* sera, dans tous les pays du monde, un des ouvrages de référence de toute bibliothèque d'archives, en attendant l'avènement d'un esperanto archivistique qui n'est pas pour demain. (Duchein, 1985, p 113)

Quan vaig començar a fer recerca sobre arxius esperantistes, no preveia haver de dedicar gaire temps ni esforços a problemes de terminologia, que esperava que només serien preliminars. Em-marcava el tema en el camp general de la sociologia dels arxius, cultivat a Catalunya sobretot pel que fa a la inclusió i la representació de les minories als arxius, i en particular des de la perspectiva de gènere i LGTBI, però mai pel que fa a minories lingüístiques com els esperantistes. Després de fer una cerca de la bibliografia, vaig identificar un model teòric adient, el concepte d'arxius comunitaris llançat pel teòric britànic Andrew Flinn.

Com més m'hi endinsava, però, més difícil es feia l'aplicació del model. D'una banda, el concepte de comunitat en què es basa es revelava com a local, contingent i difícil de generalitzar; clarament, hi havia un problema de traducció d'un terme anglosaxó i, per tant, de variació internacional, com advertia Duchein. Aquesta problemàtica és ben coneguda i ha estat força tractada. D'altra banda, i de manera més insospitada, el mateix cor terminològic de l'arxivística, el més suposadament universal, el terme *arxiu* (i el seu hipònim *font*), anava desplegant més i més ambigüitats. Apel·lant a fets naturals que transcendeixen el llenguatge, com si diguéssim «els nens tenen penis i les nenes vulva», aquest nucli exclouïa de l'arxivística els arxius que m'interessen com a monstrositats. Les raons al·legades eren les mateixes amb què la lingüística ortodoxa relega l'esperanto al camp de la «teratologia», com deia Saussure parlant de l'escriptura ([1916] 1990, p 70).

En revenja, armat amb la temeritat del novici i la teoria de Jacques Derrida, em vaig embarcar en la deconstrucció dels mots encapsulats en el terme *arxius comunitaris*. L'anàlisi va acabar tocant la psicologia de la professió arxivera i va revelar alguns prejudicis poc afalagadors. Aquest article és un extracte del meu treball final de màster i documenta només aquestes provatures terminològiques.

Teoria dels arxius comunitaris

L'origen del concepte arxius comunitaris no és pròpiament teòric, sinó sorgit de la pràctica del Community Archives and Heritage Group (CAHG), una associació britànica fundada el 2009 i grup d'interès especial de l'associació d'arxivers britànics. Segons el seu web, tota «col·lecció» o «projecte» pot ser un arxiu comunitari si, a més de tractar d'una comunitat, la seva creació ha implicat voluntaris d'aquesta comunitat més que no pas arxivers professionals (Latimer, 2006; Gilliland i Flinn, 2013, p 7). El vicepresident del CAHG, Andrew Flinn (2015, p 147), és més explícit: es trac-

taria d'un projecte iniciat i mantingut per voluntaris per tal de recollir i preservar materials d'arxiu i d'altra mena que expliquin les històries de la seva «comunitat», definint aquesta «en relació amb un lloc o localitat però també per altres identitats úniques o múltiples i creuades, incloent-hi ètnia, sexualitat, gènere, religió, llengua, nacionalitat, classe social, discapacitat i professió», una definició prou àmplia per aplicar-se a l'esperantisme (comunitat de llengua).

Web del Community Archives and Heritage Group
Font: <https://www.communityarchives.org.uk/>
Accedit: 26 febrer 2024

D'entrada, el tret d'aquesta definició que xocarà més a un arxiver català és la completa indiferència vers el procediment de producció o recepció d'aquests materials i, sobretot, la gran varietat dels materials mateixos. Aquesta diversitat la trobem ja en els orígens de l'anomenat moviment dels arxius comunitaris. El Community Access to Archives Project que va precedir el CAHG va publicar el 2004 un informe que definia els arxius comunitaris com a «col·leccions» que poden contenir «fotos personals, documents, materials efímers i història oral, documents "no oficials" que normalment no serien conservats» (Mander, 2009, p 32). Flinn (2015) afegia a la barreja llibres,

publicacions, obres d'art i roba, i reconeixia els escrúpols d'arxivadors més conservadors a anomenar aquests fenòmens arxius. L'Arxiu Gai Canadenc ofereix un assortiment encara més variat: «Eròtica gai i pornografia, botons, pancartes de manifestacions contra la sida, trofeus i uniformes d'equips esportius gais, jocs de taula com ara el Monopoli Gai, i fins una llàntia del St. Charles Tavern, abans un notori bar gai de Toronto» (Barriault, 2009, p 101). Moltes d'aquestes col·leccions no són anomenades arxius pels seus promotors, sinó biblioteques, museus, centres de documentació i encara altres noms, però a diferència d'una associació d'història local que només fa publicacions pròpies, la característica comuna de totes seria la recollida i la conservació de materials i documents rars i fugissers; en aquest sentit, i en el cas de publicacions de circulació limitada o impresos efímers, la diferència entre original o còpia fora irrellevant, ja que sovint la còpia recollida acaba sent l'únic exemplar localitzable (Flinn, 2010, p 149).

L'heterogeneïtat dels materials dels arxius comunitaris és de fet una de les raons de la seva existència mateixa, ja que la visió holística que la comunitat té del seu patrimoni xoca amb la divisió artificial entre arxius, biblioteques i museus, que només n'acceptarien una part i rebutjarien la resta (Gilliland i Flinn, 2013, p 9): «La gran varietat de materials que es consideren portadors d'informació cultural important suggereix que les distincions entre materials custodiats en museus, biblioteques i arxius haurien de ser vistes com cada vegada més artificials i mancades de sentit, sobretot en entorns digitals» (Flinn, 2010, p 165). Paradoxalment, un dels escrúpols de l'estament arxiver davant els arxius comunitaris és el caràcter suposadament «fragmentari» d'una col·lecció en contrast amb l'acumulació orgànica completa que anomenem fons. Flinn (2010, p 159) objecta que els vestigis de grups i moviments marginals són per definició fragmentaris: «És la raresa mateixa del vestigi i la falta de reconeixement convencional que es dona a la persona, activitat o organització a la qual es refereix allò que dona a aquests objectes efímers el seu valor històric i arxivístic». Pel que fa als valors convencionals del document d'arxiu, com ara l'originalitat i l'autenticitat, davant les definicions professionals excloents Flinn dona primacia a la interpretació que en fa la mateixa comunitat d'usuaris, que poden privilegiar altres valors com ara els culturals i afectius i que seran, en definitiva, els qui autenticaran aquests valors; equiparant aquesta resistència a la d'arxivadors conservadors com Maher a considerar arxius els primers repositoris digitals acadèmics (Maher, 1998, p 254-255), Flinn (2010, p 164-65) adopta una posició radicalment postmoderna, relativista i ancorada en la societat:

Un document o objecte té estatus arxivístic quan algú (un individu, una comunitat o un empleat dels arxius nacionals) li dona aquest estatus d'acord amb qualsevol valor (informatiu, legal, cultural, personal) que aquest individu, grup o institució considera significatiu o vàlid. [...] En darrer terme nocions de permanència, originalitat, arxivitat i cadenes de custòdia són menys importants que significat i context. [...] Al final, tant en el cas de fons personals com de fons d'empresa o fons comunitaris, l'arxiu d'una persona o un grup és allò que ells diguin que és, i sembla força absurd i contraproduent per a qualsevol altre, incloent-hi els arxivadors, de dir-los el contrari.

«A rose, by any other name, would smell as sweet»... or wouldn't it?

A la posició diguem-ne «nominalista» de Flinn pel que fa a la definició d'arxiu, hi podem fer una objecció: atesa la poca visibilitat popular dels arxius en comparació de les biblioteques, els museus i altres institucions patrimonials i de memòria, si una comunitat d'usuaris no identifica els seus centres de patrimoni amb el nom d'arxiu, quines funcions i característiques objectives, tanmateix, permetrien identificar-lo com a arxiu comunitari? El problema es complica quan aquest patrimoni és ingressat en un arxiu públic, cosa que, en el cas català, requereix un canvi de nom que implica superar el filtre de les definicions de la Norma de Descripció Arxivística de Catalunya (NODAC), derivades de la Norma Internacional General de Descripció Arxivística (ISAD(G)): es tracta d'un conjunt orgànic (fons) o inorgànic i «artificial» (col·lecció)? Com hem vist en els exemples anteriors, a Catalunya les característiques materials dels arxius comunitaris farien identificar-los amb les col·leccions, cosa que implica una prioritat baixa en el tractament i l'accés o, més sovint, denegar-los directament l'ingrés en l'arxiu. Tanmateix, el filtre és tan sols lingüístic, igual que el català ens obliga tirànicament a distingir el gènere gramatical, mentre que l'anglès ignora aquest binarisme (però en revenja obliga els seus parlants, almenys els nord-americans, a distingir entre *archives* i *records*). El concepte de fons és aliè a la tradició arxivística anglosaxona: Sir Hilary Jenkinson (1937, p 18), tractant problemes terminològics, ja es preguntava: «Qui traduirà com cal en anglès, per exemple, el mot *fonds*?»; la traducció de l'ISAD(G) va empeltar artificialment aquest concepte francòfon en l'arxivística anglesa per crear la ficció d'una terminologia internacional unificada, bo i amagant el fet que els arxivers anglosaxons ni l'utilitzen ni l'entenen gaire (excepte potser al Canadà). Schellenberg (1951) deia que *record group* «no és exactament el mateix que *fonds*», encara que més tard Duchein (1985, p 109) els entengués com a equivalents i es queixés que el nou diccionari del Consell Internacional dels Arxius no traduí l'un per l'altre. És ben simptomàtic que els editors de l'*Encyclopedia of Archival Science* encarreguessin l'article «fonds» a unes francòfones, però fins i tot elles es rendeixen a l'evidència: «Jenkinson, com Muller, Feith i Fruin abans d'ell, no creia que un arxiu privat tingués un caràcter orgànic, al contrari que Duchein» (Banat-Bergère i Nougaret, 2015, p 51). Tant *records group* com el britànic *archives group* tenen, doncs, un sentit més restringit que *fonds*, ja que només es poden aplicar a documents d'institucions públiques entesos col·lectivament com a *archives*. El terme tradicional anglès per allò que nosaltres entenem com a «fons personal» és *manuscripts*, com il·lustra el títol de la revista australiana *Archives and Manuscripts*. En són equivalents més moderns *papers*, *personal records* o, sobretot, per a sorpresa nostra, *collection*: «The term usually refers to an organic set of documents (that is, with a unified provenance) and/or records created by a private entity—whether individual, family, organization, or business—and acquired (collected) by a repository not legally conjoined to the creator» (Greene, 2015, p 32). L'ús indiscriminat de *collection* per referir-se a qualsevol agrupació arxivística no és pas un abús recent, sinó el significat original d'un terme popular i vernacle manllevat pels arxivers anglofons, tal com es plany el mateix Jenkinson (1948, p 4): «Els arxius no són col·leccionats. Tant de bo el terme *collection* pogués ser bandejat del vocabulari de l'arxiver, ni que fos tan sols per establir aquest fet important».

Romeu i Julieta, acte II, escena II: "What's in a name?"

Font: <https://www.publicdomainpictures.net/en/view-image.php?image=110376&picture=pink-rose-watercolor>

Autora: Svetlana Tikhonova · Llicència: CC0 Public Domain

176

ra que Greene faci esforços per distingir *archival collection* i *artificial collection*, l'anglès col·loquial parlat també pels arxivers no obliga a fer distincions subtils segons la provenença percebuda dels fons personals i en diu simplement *collections*, cosa que ajuda a explicar l'èxit relatiu del concepte d'arxiu comunitari en els països anglosaxons en comparació de la resta del món. Greene mateix remarca que l'organicitat, el context i l'ordre original són més importants per als historiadors d'institucions a l'antiga que no per a certs historiadors socials, que preferirien ordres temàtics, i també confessa que per la mateixa raó els arxius comunitaris poden ser inorgànics i tanmateix valuosos per als investigadors (Greene, 2015, p 33). Curiosament, la difusió del terme *arxiu comunitari* a Nord-amèrica topa amb l'oposició d'arxivers conservadors com Luciana Durante no pas perquè esborri la diferència entre fons i col·leccions, sinó perquè amplia el significat de *archive* als fons personals i privats en general:

El terme *archive* ha començat a utilitzar-se a Nord-amèrica per referir-se a materials privats generats per tot tipus de comunitats, moviments o individus i tot. Això ha passat perquè l'inventor del terme és un professor britànic, Andrew Flinn. Per tant, hi ha un significat per a *archive* i un significat per a *archives*, i un enteniment tàcit que aquest darrer només es refereix als arxius públics i d'organitzacions, corporacions o empreses. [...] Jo estic molt preocupada per tot això. (Alberch i Ponce, 2021, p 157; el subratllat és meu)

El caràcter institucional d'un arxiu, per tant, seria el més important, a manca d'un terme com *fons* que estableixi com un acte de fe l'organicitat dels documents produïts per un particular. D'altra banda, la comparació entre la terminologia arxivística catalana i l'anglesa, que divideixen el món de manera diferent, hauria de fer insostenible el purisme essencialista de Durante en demostrar que la diferència és arbitrària i que, per tant, no pot ser natural. Tanmateix, parem atenció a la manera com aquest mateix text acaba de fer servir el terme *natural* connotant «fix, etern, essencial, universal» i oposant-lo implícitament a allò que és creat, artificial, variable. Davant la dissolució lingüística i semàntica del mot *arxiu*, convé preguntar-se com els noms poden arribar a significar.

Ferdinand de Saussure ([1916] 1990, p 168), fundador de la lingüística estructuralista, ja va establir que «en la llengua no hi ha més que diferències [...] sense termes positius» i, per tant, sense una existència substantiva. De fet, la mera oposició binària entre 0 i 1, és a dir, entre absència i presència, es pot convertir en signe lingüístic. El llenguatge només permet organitzar l'experiència a través d'aquesta trama de significants binaris en flux constant, que tan sols tenen significat en la mesura que són diferents i que l'un no és l'altre, però a condició que existeixi un significat transcendental, un punt de referència últim que lligaria tot el sistema al món objectiu i dotaria de significat tots els altres significants, un centre autosuficient per ancorar la xarxa de signes en la realitat i per evitar que el llenguatge quedi reduït a un sistema de referències circulars entre signes en un flux lliure i constant. Un exemple paradigmàtic de significat transcendental és el terme *phýsis*, que els grecs oposaven tant a *nómos*, la llei instituïda per la societat, com a *tekhné*, les arts i la tècnica. Més endavant els romans van traduir *phýsis* com a 'natura' (de *nascor*, 'néixer') i van encunyar l'antònim *cultura* (relacionat amb *cultivar* d'acord amb la mateixa metàfora vegetal). El filòsof postestructural francoalgerià Jacques Derrida (1995, p 11) aplica el nom grec *arkhé* als significats transcendentals (del grec *árkhō*, 'encapçalar', 'començar' o 'manar') per emfasitzar-ne el doble caràcter de 'principis' cronològics o mites d'origen i alhora 'ordres' o 'manaments'. Segons Derrida (1967b, p 415), l'oposició Natura/Cultura «ens ha pervingut a través d'una cadena històrica que oposa la "natura" a la llei, a la institució, a l'art, a la tècnica, però també a la llibertat, a l'arbitrari, a la història, a la societat, a l'esperit, etc.». Derrida ([1967a] 2003) anomena *logocentrisme* aquesta fe en els significats transcendentals, ja que és una condició per creure que els significats són originaris i els significants són derivats, és a dir, per creure que el llenguatge com a sistema de signes (*lógos*) té un fonament objectiu.

Diferència sense substància, també en l'escriptura: Course, p. 165

Font: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Saussure-cours-p-165.png>

Nota: Il·lustració de la pàgina 165 del Cours de linguistique générale de Ferdinand de Saussure

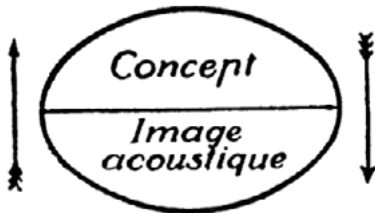
Llicència: domini públic

Pel privilegi atorgat a la Natura, i també pel gran desenvolupament experimentat per les ciències «naturals» des del segle XIX, el terme *ciència* s'ha arribat a oposar a les humanitats tradicionals, fins al punt que van aparèixer noves disciplines que aspiraven a l'estatus «científic» a còpia de pretendre que el seu objecte d'estudi també és natural. La lingüística, per exemple, es va separar de la filologia, tot reivindicant l'estatus natural i no pas cultural del llenguatge, com es demostraria gràcies al caràcter inapel·lable i cec de les regles etimològiques descobertes per la gramàtica històrica. Igual que els fundadors de l'arxivística van dogmatitzar sobre l'organicitat dels fons, els filòlegs comparatistes del segle XIX van bastir el mite de l'origen orgànic de les llengües mitjançant la metàfora vegetal de l'arbre genealògic. El fundador de la indoeuropeística Rasmus

Rask (1787-1832) va dir que «la llengua és un objecte natural i el seu estudi s'assembla a la història natural» (Jespersen, 1922, p 65). Un altre gramàtic històric, Franz Bopp (1791-1867), va afirmar que «cal considerar les llengües cossos orgànics naturals, que es formen d'acord amb lleis fixes» (Jespersen, 1922, p 65). Ja al segle xx, el lingüista Jespersen (1922, p 66) va apuntar retrospectivament que «l'ús constant de termes com ara *orgànic* i *inorgànic* en parlar de formacions en llengües, i de *organisme* en referència a la llengua sencera, tendia a eixamplar l'abisme entre el punt de vista filològic i el lingüístic».

Segons Derrida, en Saussure el logocentrisme pren la forma de «fonocentrisme», és a dir, la denigració de l'escriptura com a simple derivació «parasitària» de la llengua parlada, més antiga i original, contra els principis de la mateixa semiologia saussuriana que tot signe seria arbitrari i que no tindria substància material (ni so ni tinta), sinó tan sols diferències. Privilegiar l'anàlisi del so apartava la nova ciència dels seus orígens filològics: «La fonologia comunica la seva cientificitat a la lingüística, que serveix de model epistemològic a totes les ciències humanes» (Derrida [1967a] 2003, p 39). Avui dia, la premissa naturalista de la lingüística continua més vigent que mai, ja que Noam Chomsky (1965) va convertir el fonament biològic del llenguatge en un postulat essencial de la lingüística generativa basant-se tan sols en arguments filosòfics; obtenir proves empíriques del caràcter innat i universal de la gramàtica és de fet el Sant Greal de l'agenda de recerca generativista, encara no assolit. Tanmateix, aquest pretès fonament en fets biològics permet a la lingüística reivindicar l'estatus de ciència natural i alhora, gràcies al paper que té la llengua dins les «ciències socials» com ara l'arxivística, erigir-se en model d'aquestes.

178

Fonocentrisme en acció: el signe segons Saussure

Font:<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Saussure-cours-p-099a.png>

Nota: Diagrama de la pàgina 99 del Cours de linguistique générale de Ferdinand de Saussure. Llicència: domini públic

També els fundadors de l'arxivística moderna la van basar sobre l'axioma de la formació natural dels fons i arxius tot denigrant l'artificialitat de les col·leccions, pròpies dels mètodes arbitraris i filològics de les biblioteques. El dogma de l'arxiu ancorat en l'objectivitat de les ciències naturals ja ocupa un lloc preeminent en el manual holandès de Muller, Feith i Fruin ([1898] 1940, p 19): «Un arxiu¹ és un tot orgànic, un organisme vivent, que creix, pren forma i experimenta canvis d'acord amb regles fixes». Jenkinson (1948, p 4) va continuar reblant el clau: «[Els arxius] es van consolidar, i van assolir la seva ordenació final, per un procés natural; són un creixement gairebé tan orgànic, podríem dir, com un arbre o un animal». La metàfora biològica persisteix en enciclopèdies ben recents: «El fons és un organisme viu» (Banat-Bergère i Nougaret, 2015). La funció de significat transcendental que té aquest mite fundador de la disciplina arxivística i el seu caràcter històricament contingent no han passat per alt a teòrics d'orientació postmoderna com Terry Cook (2013, p 103): «Penseu com principis arxivístics clàssics com ara provenença o *respect des fonds* estan imbuïts de metàfores darwinianes sobre l'acumulació natural de documents i referències al caràcter orgànic

¹ Resulta irònic que el traductor anglès es veiés obligat a canviar el singular *archieff* de l'original neerlandès per *archival collection*, bo i notant que el plural anglès *archives* no s'hi prestava i que la versió francesa l'havia traduït com *fonds d'archives*.

dels arxius. [...] Penseu en Jenkinson referint-se a la “soca original” de la classificació arxivística “traient noves branques”, mentre d’altres “es marceixen”, o comparant l’arxiver [...] a un paleontòleg».

Si revisem ara la qüestió dels arxius comunitaris, podem comprendre per què el logocentrisme de l’arxivística tradicional no permet anomenar-los arxius (i en català tampoc fons) sense el risc de soscar el significat transcendental que fonamenta tota la disciplina. Com mostra la comparació entre els parells «fons/col·lecció» i *archives/papers*, el significat precís dels dos termes en l’oposició varia d’una llengua a una altra i és, doncs, irrellevant, perquè allò que construeix el significat és el contrast mateix entre ells, un contrast establert necessàriament mitjançant la valoració d’un i la denigració de l’altre, que sovint es correspon amb la frontera entre el Jo i l’Altre. Fins i tot quan el signe lingüístic sembla constituït per les fronteres de termes múltiples, com en el cas d’«arxius/museus/biblioteques» o «espanyol/francès/italià», una anàlisi més propera revela que el contrast continua essent binari, ja que la identitat professional o nacional en privilegia només un. Els objectes liminars com ara «arxius comunitaris», «esperanto» o «català» i tot, que no encaixen en aquesta trama lingüística, són vistos com a transvestits ambigus dignes d’escàndol i sospita, com es veu en els escrúpols de Duranti, i acusats de falsificar artificiosament una veritat «natural». En efecte, l’atribució d’un valor desigual als termes de l’oposició és la condició mateixa de l’existència de significats transcendents. Derrida va portar la deconstrucció del logocentrisme a les seves darreres conseqüències, revelant el caràcter jeràrquic dels binarismes que structuren la metafísica occidental des del temps de Plató, en els quals un terme, com a significat transcendental, sempre és privilegiat (*sí, presència, raó, dia, blanc, home, llengua, parla, lingüística, fons...*), mentre que l’altre és subordinat (*no, absència, emoció, nit, negre, dona, dialecte, escriptura, filologia, col·lecció...*). Pensant en el rol del fal·lus com a significat transcendental en la psicoanàlisi lacaniana, en què el contrast *penis/vulva* és anàleg a *1/0* i a *presència/absència*, Derrida (1972, p xvii) va encunyar el terme *fal·logocentrisme* per subratllar la connexió estructural de tots aquests binarismes.

Naturalment,² la transcendentalitat de l’arxiu és una pura convenció, atès que, tot i pretendre que és científica, no s’ha basat mai en l’estudi de dades empíriques com procediria efectivament una ciència positiva, sinó en les definicions apriorístiques d’autoritats i textos canònics. De fet, el mite de l’organicitat de l’arxiu, respectat estrictament, entraria en conflicte amb la pràctica arxivística real, ja que l’hem heretat d’un període teoritzador anterior al desenvolupament d’una funció arxivística ara tan bàsica com l’avaluació. En efecte, l’eliminació selectiva de documents obliga l’arxiver a violar la integritat d’aquest suposat cos natural que seria l’arxiu. Elio Lodolini ([1984] 1993, p 237) va reconèixer a contracor aquesta contradicció entre teoria i pràctica:

El fal·logocentrisme lacanià segons Derrida
Creació pròpia. Llicència: Drets reservats

Si l’arxiu és un conjunt de documents lligats per un vincle originari, necessari, determinat, qualsevol selecció, qualsevol elecció,

² Escric «naturalment» amb tota la ironia possible per exemplificar fins a quin punt el logocentrisme ha amarat el llenguatge mateix i la parla popular, i no sols la filosofia o la terminologia científica, i fins a quin punt és difícil sostreure’s a la seva influència.

qualsevol conservació parcial dels documents constitueix una ferida etzibada a aquest conjunt, una ruptura d'aquell vincle, és a dir, constitueix un fet antiarxivístic. Sobre el pla pràctic, dissortadament, cal seleccionar, perquè no és materialment possible conservar-ho tot. [...] Però aquesta consideració pràctica no minva la reprovaçió que, sobre el pla científic, hem d'adreçar a la institució mateixa de la «selecció» o «tria».

A més, la simple constatació d'aquesta necessitat pràctica conjura la molt probable possibilitat que també el productor de l'arxiu hagi aplicat la mateixa lògica destructora i que, per tant, l'arxiu no hagi estat mai una totalitat orgànica ni una *arkhé* indivisible i atòmica, sinó un conglomerat fragmentat ja des del principi, molt abans de la intervenció de l'arxiver, per bé que l'arxiver prefereixi suprimir conscientment aquesta sospita. El mateix Derrida (1995, p 155), conferenciant al Museu Freud, que conserva l'arxiu de Sigmund i Anna Freud, especula sobre els papers que el pare de la psicoanàlisi podria haver cremat, i també sobre tot allò no suprimit deliberadament, sinó reprimint inconscientment «sense un nom, sense el menor símptoma i sense cap cendra».

L'arxivística no és l'única disciplina que la dicotomia Natura/Cultura acaba conduint cap a parado-

Jacques Derrida i el seu gat Logos

Font: <https://ethicistforhire.blogspot.com/2013/07/the-philosophy-of-cats-and-cats-of.html>, <https://3.bp.blogspot.com/-9sp5xbqb3ok/UfX-Q1wRqJI/AAAAAAAAAHo/LvgUnvjPp-Q/s1600/derridas-cat.jpg>
Llicència: Creative Commons (segons Duckduckgo)

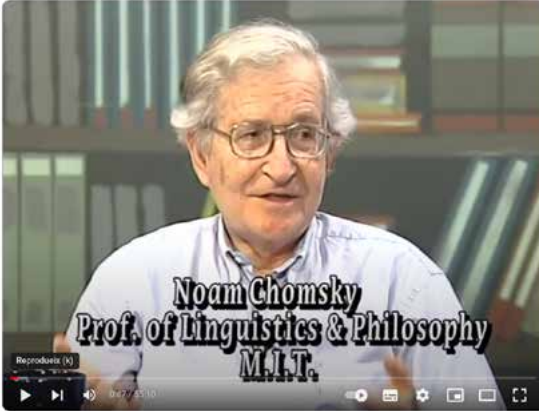
xes sense sortida. La premissa naturalista, i la complicitat amb el mite romàntic segons el qual les llengües serien encarnacions de les nacions i forces biològiques fora de la planificació i el control humans, han produït una restricció molt considerable de l'agenda de recerca dels lingüistes. Chomsky i els gramàtics generativistes continuen el mite postulant un «instint del llenguatge» amb base biològica que es perdria en l'adolescència (Pinker, 2000), un model en què l'esperanto és anatema, ja que un adult com Zamenhof³ no hauria estat capaç de crear una llengua que respectés les regles de la imaginada gramàtica universal. Els

comentaris de Chomsky (2018) en què afirmava que l'esperanto «no és cap llengua» i que «parasita altres llengües» palesen la limitació deliberada i agressiva del camp de recerca, i són també sorprenentment afins al fonocentrisme saussurià, segons el qual l'aparició d'un sistema de signes després d'un altre necessàriament indicaria la dependència ontològica del posterior respecte del preexistent i la seva falta d'autonomia: «L'escriptura, com totes les llengües artificials que es volien fixar i sostreure a la història viva de la llengua natural, participa de la monstruositat. És una separació de la natura. La característica de tipus leibnizià⁴ i l'esperanto serien el mateix» (Derrida, [1967a] 2003, p 50). Com els dialectes, l'esperanto dependria ontològicament de les llengües, però mentre que els dialectes tenen connotacions d'autenticitat popular i naturalitat, l'esperanto pervertiria la natura: seria una sodomia lingüística.

³ Ludwik Lejzer Zamenhof o, en esperanto, Ludoviko Lazaro Zamenhof (1859-1917), iniciador de l'esperanto.

⁴ El filòsof i polígraf alemany Gottfried Leibniz (1646-1716) va projectar una llengua filosòfica internacional anomenada *lingua characteristica universalis*, inspirada en els ideogrames o caràcters xinesos, però també en l'art combinatòria de Ramon Llull i les matemàtiques, destinada a ser alhora un mitjà de comunicació i una mena d'àlgebra mental.

De fet, l'esperanto i les altres llengües planificades no són l'únic fenomen lingüístic que no encaixa gaire en la teoria generativista. El mètode chomskià, basat en l'estudi psicolingüístic del «parlant ideal», és a dir, del natiu monolingüe, no és gaire aplicable al bilingüisme ni a llengües mixtes

«Chomsky on Linguistics»: Stony Brook Interview #2

Font: «Chomsky on Linguistics»: Stony Brook Interview #2 with Mark Aronoff Entrevistat per Mark Aronoff. [0' 49''] <https://www.youtube.com/watch?v=C09JMAH6X18>. Accedit 26 febrer 2024.

i de contacte gairebé mancades de parlants nadius —els anomenats *pidgins*, encara que siguin fenòmens coneguts des de fa més d'un segle i que un d'aquests, el tok pisin, sigui la llengua oficial de Papua Nova Guinea. Els *pidgins* o llengües de contacte només interessen els generativistes en la mesura que la seva formació espontània permeti inferir detalls sobre la gramàtica universal, però la subordinació de tota la lingüística a l'*arkhé* biològica exclou massa fenòmens dignes d'estudi. I en darrer terme, si l'hebreu ha «ressuscitat» després d'haver estat tècnicament «mort» durant dos mil anys, llavors la metàfora biològica de la «vida» de les llengües no ens ajuda gaire a entendre-les.

Trobem renúncies i llacunes semblants en altres ciències humanes. L'estructuralista Claude Lévi-Strauss ([1949] 1993, p 43) va aplicar a l'antropologia la premissa logocèntrica que tot allò que és universal és natural i espontani, mentre que les normes socials (*nómos* en dirien els grecs) són relatives, particulars i pertanyents a la cultura, però ja abans de començar va topar amb un «escàndol» epistemològic, un problema insoluble: «La prohibició de l'incest posseeix, alhora, la universalitat de les tendències i dels instints i el caràcter coercitiu de les lleis i de les institucions. D'on prové?». Aquesta *arkhé* universal, alhora origen i mandat, que no és instint reprimat ni llei repressora, que l'antropologia no pot dividir, analitzar ni reduir a altres principis, esdevé l'àtom fonamental de totes les estructures familiars i socials conegudes, el significat transcendental que fixa tota una xarxa de relacions. Considerant uns precedents com aquests, Cook (2001, p 24) conclou que la dicotomia clàssica «orgànic/artificial» ja no fa intel·ligible el món dels arxius, ans el distorsiona, i ha de ser deconstruïda a la llum de crítiques postmodernes com la de Derrida: «Els postmoderns cerquen de desnaturalitzar allò que la societat assumeix inqüestionablement com a natural. [...] El postmodern pren aquests fenòmens "naturals" [...] i els declara "construïts" socialment o culturalment». La teoria dels arxius comunitaris, per tant, és intrínsecament post-moderna, ja que prescindeix de l'oposició «orgànic/artificial».

D'altra banda, Cook no especifica gaire com podem desnaturalitzar els significats transcendentals ni escapar-nos de la influència d'un logocentrisme mil·lenari profundament inscrit en el llenguatge mateix, que és la nostra eina per parlar i pensar. ¿Podem evitar realment les trampes de la llengua heretada i la sobredeterminació imposada per termes com *orgànic/artificial* o *fons/col·lecció*, creant noms de zero? Un tall tan radical requeriria la creació d'una llengua sencera totalment nova, com l'esperanto, i fins en aquest cas l'èxit seria relatiu, perquè l'esperanto es basa en les llengües nacionals i no pas en una anàlisi prèvia de la realitat com la «llengua característica»

Leibniz, 'enginyer' lingüístic

Font: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portret_van_Gottfried_Wilhelm_Leibniz,_RP-P-1938-530.jpg

Llicència: Domini públic

Nota: retrat de Gottfried Leibniz imprès cap al 1781

del filòsof Leibniz. Derrida, esmentat sovint per Cook, és escèptic en aquest respecte, tot negant l'oposició proposada per Lévi-Strauss ([1962] 2000, 16-22) entre dos arquetips: l'«enginyer» que encarnaria la ciència moderna i el «bricoleur» que representa el pensament màgic primitiu:

Si anomenem *bricolatge* la necessitat de manllevar conceptes del text d'una herència més o menys coherent o arruïnada, cal dir que tot discurs és bricolatge. L'enginyer, que Lévi-Strauss oposa al *bricoleur*, hauria de construir la totalitat del seu llenguatge, sintaxi i lèxic. En aquest sentit, l'enginyer és un mite. [...] L'enginyer és un mite produït pel *bricoleur*. (Derrida, 1967b, p 418)

Tot i negar-li aquest principi teòric, Derrida lloa l'estratègia pràctica seguida per Lévi-Strauss de negar la realitat ontològica de la vella terminologia, tot retenint-la només com a eina purament metodològica i actuant implícitament com a *bricoleur*:

Ja no els atribuïm [als vells conceptes] cap valor de veritat, ni cap significat rigorós, i estariem disposats a abandonar-los si cap altre instrument semblés més còmode. Mentrestant, n'explotarem l'eficàcia relativa i els utilitzarem per destruir l'antiga màquina a la qual pertanyen i de la qual són peces. Així es critica *ell mateix* el llenguatge de les ciències humanes. (Derrida, 1967b, p 417)

Una altra estratègia útil en la panòpia de la deconstrucció derridiana és el que Derrida ([1967a] 2003, p 73) anomena *arxiescriptura* o *escriptura generalitzada* una teoria i pràctica general de la llengua que superaria el fonocentrisme de la lingüística tradicional negant el caràcter derivat i secundari de l'escriptura en favor d'una semiologia no jerarquitzant. El terme està afaïçonat amb el model del concepte d'*arxifonema* de l'escola lingüística de Praga, que no es veia obligada a precisar en tot detall quin fonema apareix en les posicions en què l'oposició entre dos fonemes normalment contrastants queda neutralitzada, i es limitava a fer-ne una representació convencional en majúscula. Per exemple, les erres del català contrasten entre vocals (*mira/mirra*) però es neutralitzen a principi de mot (*ric*), on sempre sembla sonar la erra múltiple, però per raons purament etimològiques escrivim la simple; els lingüistes estructuralistes de Praga com Jakobson i

Trubetzkoy, en aquest cas, escriuriem la representació fonològica de *ric* com a /Rík/. La necessitat de neutralitzar certes oposicions sobredeterminants que hem heretat de la llengua tradicional es palesa en ortografies alternatives del castellà contemporani com ara *tod@s* o *todXs* en comptes de *todos/todas*, ortografies reminiscents de la crítica derridiana del fonocentrisme. Els desavantatges de la hiperprecisió també s'evidencien quan examinem la terminologia arxivística d'altres llengües i ens desconcertem davant la tirania amb què l'anglès obliga els seus parlants a distingir entre *documents* i *records*, o entre *archivist* i *records manager*, dividint la professió arxivística en dos gèneres irreductibles. Seguint el model postestructuralista, doncs, aquest text recorrerà a l'arxiescriptura i escriurà *fons/col·lecció* en tots els contextos en què la diferència es neutralitzi. Malgrat la inefabilitat de la barra inclinada, l'hiperònim proposat és potser menys rupturista i més fonocèntric que la possible alternativa *arxiarxiu*, més econòmica i plaent a la vista però cacofònica a l'oïda.

La incomoditat d'un nom: «comunitat»

La solució proposada, encara que coherent amb les premisses d'aquesta recerca, és potser massa radical perquè sigui acceptada per l'arxivística tradicional, atès que constitueix un atac directe a l'*arkhé* arxivística. Si l'objectiu és donar carta de naturalesa als arxius comunitaris, una estratègia alternativa a la deconstrucció derridiana de l'arxiu mateix seria provar d'expandir la categoria dels productors arxivístics per incloure-hi la comunitat, ja que formalment els conceptes d'arxiu i fons depenen del de productor. L'elasticitat potencial del concepte de productor no és

gaire recordada, però es palesa en examinar la història de l'admissió de les famílies en aquesta categoria. El manual holandès que va establir els fonaments de la disciplina negava que les famílies poguessin ser productors arxivístics:

Els documents en una col·lecció familiar no formen un «tot»; sovint han estat agrupats de la manera més estranya i no tenen el vincle orgànic d'un arxiu en el sentit aplicat en aquest manual. Les regles per a arxius ordinaris, per tant, no es poden aplicar als arxius familiars. (Muller, Feith i Fruin, [1898] 1940, p 20)

L'extensió dels llaços familiars és tan variable d'una societat a una altra com l'estatus legals de les persones jurídiques, però el concepte de família és universal, com evidencia el tabú de l'incest, i sens dubte això ha facilitat que la família sigui ara ac-

Mira/mirra. Autor: intel·ligència artificial DALL·E 3
Font: Microsoft Designer [https://designer.microsoft.com/image-creator]
Instrucció: "A woman looking at myrrh"
Creat: 26 febrer 2024
Llicència: Domini públic?

ceptada com a productor. Així, mentre que el diccionari del Consell Internacional d'Arxius definia com a «fons» la producció d'«una persona física o moral o una institució» (Walne i International Council on Archives, 1988, p 72), i la Llei catalana d'arxius i documents també es referia a «una persona física o jurídica, pública o privada»,⁵ i fins a la redacció de la norma ISAD(G), no va quedar clar i explícit que també una família pot ser un productor al mateix nivell que un individu o una organització.

Lluny d'haver quedat fixat per l'ISAD(G) i la Norma Internacional per a Registres d'Autoritat Arxivística d'Organismes, Persones i Famílies (ISAAR[CPF]), el concepte de productor continua eixamplant-se, especialment en la bibliografia anglosaxona, en la qual és més fàcil de resseguir sota l'etiqueta de «provinença», molt més comuna que no la de «fons» o «productor». En aquests països, les reivindicacions dels pobles colonitzats com a «coproductors» dels documents escrits pel colonitzador sobre ells han donat llum a conceptes com el de «provinença social» (Nesmith, 2006) o el de «comunitat d'arxiu» (Bastian, 2006) o l'etnicitat com a provenença (Wurl, 2005). A més de reexaminar els documents del passat, les noves tendències qüestionen també el futur dels conceptes de provenença i productor. Per bé que als anys seixanta del segle xx els arxiviers australians ja van afirmar l'origen múltiple dels documents administratius (Nesmith, 2015) i modernament han contraposat la idea de «provinença paral·lela» a la de «fons» (Hurley, 2005), l'arribada del document electrònic sembla augurar la desaparició del concepte mateix de productor únic: justificat tan sols per la necessitat pràctica d'arranjar els documents físics als arxivadors, no té gaire sentit en els sistemes de gestió documental digitals, que poden assignar nombrosos orígens a un document (Gilliland, 2018, p 30). L'arxivística moderna, almenys l'anglòfona, sembla doncs oberta a acceptar nous productors.

Tanmateix, el concepte de comunitat, tan vigorós en països anglòfons, no és tan popular en altres parts del món, cosa que frena la difusió del d'arxiu comunitaris. El terme *arxiu comunitari* amb prou feines ha irromput en el vocabulari arxivístic català. La referència gairebé única és Vicenç Ruiz Gómez (2016; 2019), que, citant teòrics com Andrew Flinn, ha tractat dels «arxius independents i comunitaris» breument. Segons ell, encara que els materials d'aquests centres no mostrin les característiques tradicionals dels documents d'arxiu, sí que són una «prova d'una identitat comuna, potser no sempre legal, però sí entesa com a legítima i objecte de reivindicació»; tanmateix, la seva proposta resta en un nivell teòric, ja que no precisa cap d'aquestes identitats i només al·ludeix a «moviments veïnals, socials i de gènere» (Ruiz Gómez, 2019, p 38-40). Una mica més específica ha estat Remei Perpinyà i Morera (2020), que ha donat l'exemple de Ca la Dona com a «arxiu de la comunitat», però les referències s'acaben aquí. Tampoc a França no ha fet forat el terme *arxiu comunitari*, sense que se sàpiga ben bé si és perquè el fenomen no existeix o perquè els francesos no l'identifiquen (Soum-Paris, 2021). En llocs més remots com Tailàndia, el concepte només sembla aplicable si s'accepta l'etnicitat com a productor (Simionica, 2018).

Aquesta falta d'universalitat no ha passat desapercibuda a les teòriques Anne Gilliland i Tamara Štefanac, que l'han volgut explicar adduint limitacions legals i lingüístiques. D'una banda, han suggerit que potser les jurisdiccions de dret romà posen massa limitacions als arxius privats perquè aquests es puguin constituir en arxius comunitaris en comparació de les jurisdiccions anglo-

5 Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents, art. 2b.

Fons documentals

Des dels seus inicis, el Centre de Documentació ha recollit fons documentals personals i de col·lectius feministes. Actualment comptem amb una vuitantena de fons documentals i donacions menors, que equivalen a 100 metres lineals de documentació, aproximadament.

Reuneixen la documentació que generalment s'associa als arxius, com documents organitzatius, programes de les activitats, correspondència, apunts, manuscrits, publicacions periòdiques, retalls de premsa, etc. A vegades també inclouen material d'altres tipus, com cartes, samarretes...

Web del Centre de Documentació de Ca la Dona

Font: <https://centredoc.caladona.org/arxiu/>

Accedit 26 febrer 2024

saxones, argument que requeriria una recerca en dret comparat que no emprendrem aquí. Més aviat seguirem el fil del raonament lingüístic:

S'ha encunyat terminologia arxivística significativament nova i lingüísticament matisada en anglès, una llengua ricament expressiva [«a richly expressive Language»], com a resultat de les activitats i de la teorització dels arxius comunitaris, però no és clar com aquests conceptes i les paraules que els expressen es podrien traslladar a altres llengües d'altres països amb experiències arxivístiques molt diferents. De seguida topem amb dificultats quan traduïm conceptes complexos i sociopolíticament contingents de l'anglès al croat, «una llengua minoritària lingüísticament menys rica» («a linguistically less rich minority Language»), però en la qual ja existeixen conceptes professionals ben diferents utilitzant una terminologia semblant. Una traducció directa d'arxius comunitaris al croat només es referiria a comunitats religioses. (Gilliland i Štefanac, 2018, p 210-11; el subratllat és meu)

Els incisos subratllats es poden eliminar sense afectar l'argumentació lògica que interrompen: en termes psicoanalítics, serien *lapsus calami*, parapraxis, actes fallits o errors freudians, bombolles que emergeixen del subconscient traint processos mentals suprimits. Al final de l'article examinarem aquest «escàndol», com en diria Lévi-Strauss; abans, cal interpretar la resta del fragment de manera literal i racional. Les autores semblen suggerir que *community* és un mot de la llengua anglesa general, però també un terme arxivístic, que hauria estat creat, com postula la terminologia, per onomasiologia, és a dir, fixant primer una definició específica de l'arxivística i només després elegint o encunyant un significat per dotar-lo de cos fònic i visual. Una pàgina abans, les autores (Gilliland i Štefanac, 2018, p 209) citen Gilliland i Flinn (2013) per apuntar que «els termes *arxius comunitaris* i la noció *moviment d'arxius comunitaris* han estat majorment imposats pels arxivers acadèmics [...] mentre que els arxius comunitaris sovint es denominen amb qualsevol etiqueta [...] que sembli més intel·ligible per a la seva comunitat». El problema seria només, doncs, la discrepància entre el terme especialitzat i la diversitat de denominacions vernacles, que impedirien reconèixer la unitat essencial del concepte. Però, tot seguit, les autores fan una citació literal que contradia directament la suposada fermesa del terme en qüestió:

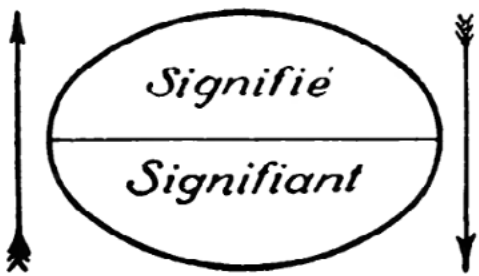
La incomoditat sobre l'ús de *comunitat* és comuna i es relaciona amb una falta de definició clara. El seu ús omnipresent en la parla governamental i el seu potencial de ser usat d'una

manera imprecisa pels mitjans i les institucions per tal de connotar l'alteritat i la separació d'un grup determinat (com ara la comunitat negra, l'asiàtica o la gai) amb interessos que, per tant, poden ser ignorats per no ser representatius de la majoria. (Gilliland i Flinn, 2013, p 3; citat a Gilliland i Štefanac, 2018, p 209; el subratllat és meu)

Convé acarar aquesta citació amb Flinn, Stevens i Shepherd (2009, p 75), que conté una definició primerenca:

Mentre que el llenguatge de *arxius comunitaris* ens imposa aquest terme, entenem que engloba tot tipus d'autoidentificacions col·lectives, incloent-hi localitat, etnicitat, religió, sexualitat, ocupació, interès comú o una combinació de les anteriors. Una comunitat, en resum, és tot un grup de gent que s'uneix i es presenta a si mateixa com a tal, i arxiu comunitari és el producte dels seus intents de documentar la història d'aquesta afinitat. (El subratllat és meu)

Flinn mateix, l'acadèmic fundador del moviment d'arxius comunitaris, renega aquí de l'autoria

del terme i diu que li va ser imposat, sense dir per qui, però la citació anterior suggereix que va ser pels polítics i els mitjans de comunicació. Cal recordar que, com vaig apuntar al començament, el moviment britànic dels arxius comunitaris es va gestar a partir de la pràctica, quan la classe política britànica va començar a finançar les activitats de l'Archive Task Force que van donar origen al Community Archives and Heritage Group (CAHG) (Mander, 2009). Stevens i Flinn (2009) narren com l'emergència del «moviment» es va deure, paradoxalment, a la iniciativa d'agències públiques com l'Heritage Lottery Fund, que a partir de l'any 2000 va emprendre una política sistemàtica de subvencionar centres culturals de minories ètniques. En definitiva, el terme va ser manllevat de la llengua general i, com tot mot de la llengua general, sense cap definició teòrica al darrere. Si el mateix nom *comunitat* pot ser aplicat a un mateix o a uns altres de manera arbitrària i subjectiva per incloure o excloure, el nom té una funció tan dística com *nosaltres* o *aquí*, i per tant no té significat, sinó tan sols ús. Fugint de la buidor semàntica de *comunitat*, poc després Flinn (2010, p 4) va rebatejar els arxius comunitaris com a *arxius independents* tot argumentant que «allò que realment és significatiu és l'activitat mateixa (i les motivacions que la inspiren) més que no pas la terminologia». L'intent xocava amb el finançament públic dels «arxius comunitaris» estudiats per acadèmics, avui dia tan evident que Benoit i Roeschley (2019, p 161) neguen el nom i el concepte mateix en favor d'*arxius participatiu*.

Onomasiologia i semasiologia, del significant al significat i viceversa: Cours, p. 158

Font: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Saussure-cours-p-158.png>

Nota: Diagrama de la pàgina 158 del Course de linguistique générale de Ferdinand de Saussure. Llicència: domini públic

Davant la cooptació pública dels arxius comunitaris, Flinn ha desplaçat el focus del concepte lluny del caràcter «comunitari» i cap a la detecció d'«una agenda política en què la conservació i ús de materials històrics puguin servir un conjunt d'objectius polítics (siguin educatius, commemoratius, apoderadors o transformatius)» (Flinn, 2011). D'aquesta manera, la teorització sobre arxius comunitaris ha anat emfasitzant com a tret essencial la justificació política i contracultural de l'activitat d'aquests arxius; delimitat així, el concepte d'arxiu comunitari s'ha acabat fonent, doncs, amb el més antic de *counterarchive* o *contraarxiu* (Cvetkovich, 2003). La confluència amb aquest terme mostra com podem arribar a una definició *ad hoc* d'arxiu comunitari com a producte d'una activitat sense analitzar el sintagma *community archives* ni haver definit *community* en cap moment. Per tant, l'afirmació de Gilliland i Štefanac es demostra falsa: *community* no ha estat mai un terme arxivístic, sinó popular, manllevat de l'anglès vernacle i col·loquial, que després s'ha intentat definir per semasiologia (del significant al significat). Parafrasejant Lévi-Strauss, no seria un cas d'enginyeria, sinó de bricolatge, de reciclatge de signes preexistents, però cal ser indulgents i recordar que segons Derrida el terminòleg-enginyer no existeix.

La llengua com a diferències, segons Saussure: Cours, p. 159

Font: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Saussure-cours-p-159.png>

Nota: Diagrama de la pàgina 159 del Cours de linguistique générale de Ferdinand de Saussure

Llicència: domini públic

Si *community* no ha tingut mai una definició arxivística, cal concloure que la seva contingència geogràfica, la falta d'universalitat, la dificultat de traduir-la al croat (i al català), no es deuen a raons legals, sociopolítiques o arxivístiques, a un conflicte entre definicions, sinó a causes purament lingüístiques que només els lingüistes podrien explicar adequadament, perquè cal buscar-les en la llengua general. Els lingüistes explicarien que en la llengua general el significat dels mots va més enllà de la definició del diccionari i que ve donat més aviat per l'ús, i analitzarien corpus lingüístics amb milers de pàgines de textos i milions de paraules per mostrar les diferències d'ús entre paraules superficialment equivalents en anglès i català. Com que no vull recórrer a autoritats alienes a l'arxivística ni a proves empíriques i estadístiques, que, com a arxivers, ens costaria avaluar metodològicament, només apel·laré a l'experiència dels lectors bilingües perquè corroborin la meua impressió, que l'anglès *community* és molt més freqüent en la parla general que no el seu equivalent català, fins al punt que segons el context es podria traduir al català com a 'veïnat', 'barri', 'població', 'societat' o, fins i tot, 'gent' o 'colònia'. (Incidentalment, passa el mateix en castellà: l'asimetria no té res a veure amb l'estatus «minoritari» del català o el croat.)

Arxius lingüístics?

Hem sortit de l'examen de la teoria dels arxius comunitaris amb les mans buides: no hi ha cap concepte sòlid i universal de *comunitat* que en faciliti l'acceptació com a productor arxivístic a Catalunya. La redefinició de *community* com a moviment polític, poc convincent, xoca amb l'ús normal català de *comunitat*, que rarament s'aplica a moviments socials o col·lectius, com per exemple el feminisme i l'anarquisme (o l'esperantisme).⁶ Cal recordar, però, que l'estudi d'arxius esperantistes no requereix una definició general de *comunitat* que cobreixi tota la gamma imaginable d'arxius comunitaris, ja que el tret característic dels esperantistes és la llengua. Mentre que la definició donada per Flinn, Stevens i Shepherd el 2009 exclouïa la llengua, la de Flinn (2015) citada abans sí que la incloïa. A més, el concepte de comunitat lingüística és fonamental en la lingüística i, sobretot, la sociolingüística, de la qual l'arxivística potser podria haver manllevat definicions satisfactòries i universals. Els límits d'espai no permeten revelar aquí que, de fet, *comunitat* és un terme tan transcendental en lingüística que és la seva *arkhé*, com l'arxiu a l'arxivística, i per tant no pot ser definit. Allò que ara és rellevant és constatar que la bibliografia sobre arxius comunitaris, rica en estudis sobre col·lectius migrants i diaspòrics, no ha explotat el potencial de la definició àmplia del 2015 ni ha fet cap intent de manlleu de la lingüística; més encara, ha ignorat la variable de la llengua tant en el rol de marcador d'identitat com en el de causa de discriminació, ja que el factor operatiu sempre és l'etnicitat o la raça. Els teòrics s'han limitat a la definició de *comunitat* del 2009, que silencia la llengua com a tret identitari i només inclouria els esperantistes al mateix nivell que els amants de la música *heavy metal*, que de fet han merescut un estudi en

el marc teòric dels arxius comunitaris com a «comunitat d'interès imaginada» (Long *et al.*, 2018). Ni tan sols en un estudi comparatiu de 17 arxius comunitaris a Los Angeles, incloent-n'hi d'hispanos, japonesos, coreans i xinesos, la llengua no ha merescut cap menció (Caswell *et al.*, 2017; Zavala *et al.*, 2017). Els arxius lingüístics també s'escapen del radar de la versió «apolítica» dels arxius comunitaris que representa el CAHG: dels centenars d'arxius britànics censats al seu web, no n'hi ha pràcticament cap amb un focus lingüístic explícit.

En resum, l'arxivística ha envoltat de silenci totes les llengües en general i no sols l'esperanto, fins al punt que Štefanac i White (2015), en tractar el tema dels gitans a Croàcia amb una perspectiva clarament emancipatòria, obliden consignar la dada fonamental que el poble gitano té una llengua pròpia. Aquest forat ha estat percebut molt rarament: «La llengua és una dimensió important que encara ha de rebre l'atenció que

Web de Home of Metal
Font: <https://homeofmetal.com/>
Accedit 26 febrer 2024

⁶ De fet, el terme majoritari entre els esperantistes per referir-se al conjunt de les seves organitzacions és *movado*, 'moviment', sobretot quan es vol emfasitzar l'activisme en favor de la llengua. D'aquest substantiu es pot derivar l'adjectiu *movada* (*movada biblioteko*, *movada arhivo*, és a dir, 'biblioteca/arxiu del moviment'). *Komunumo* ('comunitat') també és usat, però de manera minoritària i amb un sentit més cultural.

mereix en discussions sobre justícia social i estratègies inclusives als arxius» (Ceja Alcalá, 2018, p 159). Encara que consideréssim l'esperantisme tan sols una afició igual que la filatèlia i no pas una comunitat lingüística, un silenci tan selectiu i alhora complet és anòmal i significatiu. Escric aquí *significatiu* deliberadament: en la semiologia de Saussure, el simple contrast binari 1/0, presència/absència, pot constituir un signe. Més encara, segons la semiòtica de Peirce, els signes poden ser «índexs», lligats al seu significat per relacions causa-efecte més enllà de les convencions socials deliberades i arbitràries dels «símbols» lingüístics, i del mateix desig conscient de significar. Aquest silenci que no pot no significar, aquest fum connectat a un foc subjacent, què ens pot dir del subconscient dels arxivers? Què s'ha suprimit aquí? És el moment d'acabar aquest article revisant els estranys exabruptes de Gilliland i Štefanac sobre la riquesa lingüística.

Les dues autores afirmen que l'anglès és més ric que el croat, quan en realitat el seu problema terminològic és la vaguetat d'usos d'un terme tan indefinit i polisèmic com *community* davant la precisió del possible equivalent croat. «Riquesa» en nombre de paraules implica una precisió més gran del vocabulari, però la possibilitat que l'anglès sigui massa pobre i li faltin paraules per subdividir un concepte massa difús no les inquieta: si hi ha discrepàncies semàntiques, la manera anglosaxona de veure i dividir el món ha de ser la correcta. Fins no fa gaire, era habitual sentir afirmar que tal o tal llengua africana, asiàtica o ameríndia (o europea i tot) és inferior a les llengües «civilitzades» i massa primitiva, o ni tan sols una llengua sinó un dialecte, o que les llengües gestuals dels sords són una crua mímica incapaç d'abstracció. Aquest prejudici ja no és políticament correcte, no perquè hagi estat refutat amb proves empíriques que només els lingüistes entendrien, sinó simplement perquè ens alarma la seva proximitat evident a ideologies que com a societat hem declarat inacceptables per raons no tan científiques com morals: el racisme i el colonialisme. La creença en la desigualtat de les llengües només reemergeix en tractar el problema de la llengua internacional, en panegírics de l'anglès que proven de justificar o explicar el seu estatus anòmal sobre les altres llengües, i en els atacs a l'alternativa, l'esperanto. L'extraordinari del cas és que la mateixa Gilliland sembla conscient dels efectes perniciosos de l'hegemonia de l'anglès com a *lingua franca* de l'arxivística. Un és donar una imatge incompleta i distorsionada del panorama mundial de recerca; un altre igual de greu és l'estratificació interna de l'estament arxiver i el conflicte d'interessos que provoca entre investigadors i professionals de base:

La pressió perquè els acadèmics publiquin en anglès i en revistes internacionals també pot causar ruptures en allò que sostenim que hauria de ser una relació orgànica entre el camp acadèmic i la pràctica professional, en què els professionals cada cop més no llegeixen la mateixa bibliografia, ni assisteixen als mateixos congressos i organitzacions, ni treballen i publiquen en les mateixes llengües. (Gilliland, McKemmish i Lau, 2016, p 28).

La citació il·lumina el rol ambivalent i conflictiu d'acadèmics perifèrics com Štefanac, una croata que col·labora amb una acadèmica estatunidenca en una revista eslovena que només publica en anglès. L'anglès obre la participació privilegiada en xarxes internacionals, però sempre en posició subordinada a acadèmics anglòfons. La consciència d'aquesta doble desigualtat ha de ser suprimida per tal que la col·laboració internacional sigui possible, i una manera de fer-ho és aduir la superioritat intrínseca de l'anglès; una altra és culpar la víctima pel desori terminològic internacional, acusant-la d'ineptitud:

Tal com demostra el ventall de definicions per als mateixos termes i conceptes expressats en anglès i usats pels autors d'aquest volum, els matisos culturals i les ressonàncies dels termes i els conceptes poden confondre autors que escriuen fora de la seva llengua. També poden causar traduccions errònies de termes clau i de semàntica utilitzats en la bibliografia i en la normativa en anglès en altres llengües. (Gilliland, McKemmish i Lau, 2016, p 28; el subratllat és meu)

És especialment remarcable que aquestes racionalitzacions puguin coexistir en la mateixa persona amb una avaluació força equànime del problema. Dissonàncies cognitives així suggereixen que els arxivers tenim alguna cosa a aprendre dels esperantistes i dels seus arxius.

Gertrude Stein: «Rose is a rose is a rose is a rose»

Nom: Beautiful Red Rose

Font: <https://www.publicdomainpictures.net/en/view-image.php?image=33515&picture=beautiful-red-rose>

Autor: George Hodan. Llicència: CC0

Bibliografia

ALBERCH I FUGUERAS, Ramon; PONCE ALMEIDA, Rocío P. (2021). *Archivos y archiveros en la literatura y el cine*. 1a ed. Gijón: Ediciones Trea.

BANAT-BERGÈRE, Françoise; NOUGARET, Christine (2015). «Archival Fonds». Dins: DURANTI, Luciana; FRANKS, Patricia C. (ed.). *Encyclopedia of Archival Science*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, p. 50-52.

BARRIAULT, Marcel (2009). «Archiving the Queer and Queering the Archives: A Case Study of the Canadian Lesbian and Gay Archives (CLGA)». Dins: BASTIAN, Jeannette A.; ALEXANDER, Ben (ed.). *Community Archives: The Shaping of Memory (Principles and Practice in Records Management and Archives)*. Londres: Facet, p. 97-108. <<https://doi.org/10.29085/9781856049047>>.

BASTIAN, Jeannette A. (2006). «Reading Colonial Records Through an Archival Lens: The Provenance of Place, Space and Creation». *Archival Science*. Vol. 6, núm. 3-4, p. 267-284. <<https://doi.org/10.1007/s10502-006-9019-1>>.

BENOIT III, Edward; ROESCHLEY, Ana (2019). «Degrees of mediation: a review of the intersectionality between community and participatory archives». Dins: EVELEIGH, Alexandra; BENOIT III, Edward. *Participatory Archives: Theory and Practice*. Londres: Facet, p. 159-172. <<https://doi.org/10.29085/9781783303588.014>>.

CASWELL, Michelle; MIGONI, Alda Allina; GERACI, Noah; CIFOR, Marika (2017). «“To Be Able to Imagine Otherwise”: Community Archives and the Importance of Representation». *Archives and Records*. Vol. 38, núm. 1, p. 5-26. <<https://doi.org/10.1080/23257962.2016.1260445>>.

CEJA ALCALÁ, Janet. 2018. «Community engaged scholarship in archival studies: documenting housing displacement and gentrification in a Latino community». Dins: FLINN, Andrew; BASTIAN, Jeannette A. (ed.). *Community Archives, Community Spaces: Heritage, Memory and Identity*. Londres: Facet, p. 149-164. <<https://doi.org/10.29085/9781783303526.010>>.

CHOMSKY, Noam (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge (Massachusetts): MIT Press.

CHOMSKY, Noam (2018). «Chomsky on Linguistics». Stony Brook Interview #2 with Mark Aronoff [entrevistat per Mark Aronoff, 25 de febrer de 2024]. <<https://www.youtube.com/watch?v=CO9jMAH6X18>>.

COOK, Terry (2001). «Fashionable Nonsense or Professional Rebirth: Postmodernism and the Practice of Archives». *Archivaria* (gener), p. 14-35.

COOK, Terry (2013). «Evidence, Memory, Identity, and Community: Four Shifting Archival Paradigms». *Archival Science*. Vol. 13, núm. 2-3, p. 95-120. <<https://doi.org/10.1007/s10502-012-9180-7>>.

CVETKOVICH, Ann (2003). *An Archive of Feelings: Trauma, Sexuality, and Lesbian Public Cultures*. Durham: Duke University Press (Series Q).

DERRIDA, Jacques ([1967a] 2003). *De la Gramatología*. Traduit per Óscar del Barco i Conrado Ceretti. 7ª ed. Buenos Aires: Siglo Veintiuno. [1a ed. en francès: *De la grammatologie*. París: Les Éditions de Minuit.]

DERRIDA, Jacques (1967b). *L'écriture et la différence*. París: Éditions du Seuil.

DERRIDA, Jacques (1972). *Marges de la philosophie*. París: Les Éditions de Minuit.

DERRIDA, Jacques (1995). *Mal d'archive: une impression freudienne*. París: Éditions Galilée.

DUCHEIN, Michel (1985). «Les archives dans la Tour de Babel : problèmes de terminologie archivistique internationale». *Gazette des archives*. Vol. 129, núm. 1, p. 103-113. <<https://doi.org/10.3406/gazar.1985.2934>>.

FLINN, Andrew (2007). «The impact of independent and community archives on professional archival thinking and practice». Dins: HILL, Jennie (ed.). *The Future of Archives and Recordkeeping: A Reader*. Londres: Facet, p. 149-174. <<https://doi.org/10.29085/9781856048675.009>>.

FLINN, Andrew (2011). «Archival Activism: Independent and Community-Led Archives, Radical Public History and the Heritage Professions». *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*. Vol. 7, núm. 2. <<https://doi.org/10.5070/D472000699>>.

FLINN, Andrew (2015). «Community Archives». Dins: DURANTI, Luciana; FRANKS, Patricia C. (ed.). *Encyclopedia of Archival Science*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, p. 145-49.

FLINN, Andrew; STEVENS, Mary; SHEPHERD, Elizabeth (2009). «Whose Memories, Whose Archives? Independent Community Archives, Autonomy and the Mainstream». *Archival Science*. Vol. 9, núm. 1-2, p. 71-86. <<https://doi.org/10.1007/s10502-009-9105-2>>.

GILLILAND, Anne J. (2018). *Conceptualizing 21st-Century Archives*. Chicago: ALA Editions.

GILLILAND, Anne J.; FLINN, Andrew (2013). «Community Archives: What Are We Really Talking About?». Dins: *CIRN Prato Community Informatics Conference 2013: Keynote*. Monash Centre, Prato, Itàlia (25 de febrer de 2024). <https://www.monash.edu/__data/assets/pdf_file/0007/920626/gilliland_flinn_keynote.pdf>.

GILLILAND, Anne J.; MCKEMMISH, Sue; LAU Andrew, J. (2016). «Preface». Dins: *Research in the Archival Multiverse*. Melbourne: Monash University Publishing, p. 27-29. <https://doi.org/10.26530/oapen_628143>.

GILLILAND, Anne J.; ŠTEFANAC, Tamara (2018). «Independent Community Archives: Challenging the Status Quo of Private and Public Archives». *Atlanti*. Vol. 28, núm. 1, p. 207-215.

GREENE, Mark (2015). «Archival Collection». Dins: DURANTI, Luciana; FRANKS, Patricia, C. (ed.). *Encyclopedia of Archival Science*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, p. 32-35.

HURLEY, Chris (2005). «Parallel Provenance». *Archives & Manuscripts* (maig de 2005), p. 110-145.

JENKINSON, Hilary (1937). *A manual of archival administration*. Londres: Percy Lund, Humphreys & Co.

JENKINSON, Hilary (1948). *The English Archivist: A New Profession: Being an Inaugural Lecture for a New Course in Archive Administration Delivered at University College (London, 14 October, 1947)*. Londres: H. K. Lewis & Co. Ltd. <<http://catalog.hathitrust.org/api/volumes/oclc/7159809.html>>.

JESPERSEN, Otto (1922). *Language: Its Nature, Development and Origin*. Londres: G. Allen & Unwin.

LATIMER, Jack (2006). «What Is a Community Archive?». *Community Archives and Heritage Group* [blog] (3 de juny de 2006). <<https://www.communityarchives.org.uk/content/about/what-is-a-community-archive>> [Consulta: 25, febrer, 2024].

LÉVI-STRAUSS, Claude ([1949] 1993). *Las estructuras elementales del parentesco*. Vol. 1. Barcelona: Planeta-Agostini (Obras maestras del pensamiento contemporáneo; 23). [1a ed. en francès: *Les structures élémentaires de la parenté / par Claude Lévi-Strauss*. Bibliothèque de philosophie contemporaine. Psychologie et sociologie. París: Mouton.]

LÉVI-STRAUSS, Claude ([1962] 2000). *The Savage Mind*. Chicago / Londres: University of Chicago Press / Weidenfeld and Nicolson Ltd (The Nature of Human Society Series). [1a edició en francès: *La pensée sauvage*. París: Plon.]

LODOLINI, Elio ([1984] 1993). *Archivística: principios y problemas*. Traduït per Mercedes Costa Paretas. Madrid: ANABAD. [1a ed. en italià: *Archivística: principi e problemi*. Milano: Franco Angeli (Manuali professionali Franco Angeli; 59).]

LONG, Paul; BAKER, Sarah; CANTILLON, Zelmarié; COLLINS, Jez; NOWAK, Raphaël (2018). «Popular music, community archives and public history online: cultural justice and the DIY approach to heritage». Dins: FLINN, Andrew; BASTIAN, Jeannette A. (ed.). *Community Archives, Community Spaces: Heritage, Memory and Identity*. Londres: Facet, p. 97-112. <<https://doi.org/10.29085/9781783303526.007>>.

MAHER, William (1998). «Archives, Archivists, and Society». *The American Archivist*. Vol. 61, núm. 2, p. 252-265. <<https://doi.org/10.17723/aarc.61.2.f-1555w1738v134n2>>.

MANDER, David (2009). «Special, local and about us: the development of community archives in Britain». Dins: AL-EXANDER, Ben; BASTIAN, Jeannette A. (ed.). *Community Archives: The Shaping of Memory*. Londres: Facet, p. 29-46. <<https://doi.org/10.29085/9781856049047.004>>.

MULLER, Samuel; FEITH, Johan Adriaan; FRUIN, Robert ([1898] 1940). *Manual for the Arrangement and Description of Archives*. Traduït per Arthur H. Leavitt. Nova York: The H. W. Wilson Company. [1a ed. en neerlandès: *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*.]

NESMITH, Tom (2006). «The Concept of Societal Provenance and Records of Nineteenth-Century Aboriginal-European Relations in Western Canada: Implications for Archival Theory and Practice». *Archival Science*. Vol. 6, núm. 3-4, p. 351-360. <<https://doi.org/10.1007/s10502-007-9043-9>>.

NESMITH, Tom (2015). «Principle of Provenance». Dins: DURANTI, Luciana; FRANKS, Patricia C. (ed.). *Encyclopedia of Archival Science*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, p. 284-287.

PERPINYÀ I MORERA, Remei (2020). «El llegat documental des de la perspectiva de gènere: igualtat, diversitat i inclusió». *BID: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 44 (juny). <<https://dx.doi.org/10.1344/BID2020.44.17>>.

PINKER, Steven (2000). *The Language Instinct: How the Mind Creates Language*. Nova York: Perennial (Harper Perennial Modern Classics).

RUIZ GÓMEZ, Vicenç (2016). «Arxivística comunitària? Un repte, més enllà de la moda». *empowering archives* [blog], 17 de març de 2016. <<https://empoweringarchives.wordpress.com/2016/03/17/arxivistica-comunitaria-un-repte-mes-enlla-de-la-moda/>>. [Consulta: 25, febrer, 2024].

RUIZ GÓMEZ, Vicenç (2019). «L'arxiu com a eina de contrapoder ciutadà». *Lligall*. Núm. 43, p. 20-49.

SAUSSURE, Ferdinand de ([1916] 1990). *Curs de lingüística general*. Traduït per Joan Casas. Barcelona: Edicions 62. [1a ed. en francès: *Cours de linguistique générale / publié par Charles Bally & Albert Sechelaye; avec la collaboration d'Albert Riedlinger*.]

SCELLENBERG, Theodore R. (1951). «Principles of Arrangement». *Staff Information Paper Number 18*. Washington, DC: National Archives and Records Administration. <<https://www.archives.gov/research/alic/reference/archives-resources/principles-of-arrangement.html>>. [Consulta: 25, febrer, 2024].

SIMIONICA, Kanokporn Nasomtrug (2018). «Self-documentation of Thai communities: reflective thoughts on the Western concept of community archives». Dins: FLINN, Andrew; BASTIAN, Jeannette A. (ed.). *Community Archives, Community Spaces: Heritage, Memory and Identity*. Londres: Facet, p. 79-96. <<https://doi.org/10.29085/9781783303526.006>>.

SOUM-PARIS, Pauline (2021). «'La Tour de Babel,' 35 Years Later: Challenges and Tools Relating to the Translation of Archival Terminology from English to French». *Archives & Manuscripts*. Vol. 49, núm. 1-2, p. 8-36. <<https://doi.org/10.1080/01576895.2020.1833226>>.

ŠTEFANAC, Tamara; WHITE, Kelvin L. (2015). «Representation, Rights, and Identity of Croatia's Roma Community: Exploring Archival Implication». Dins: GILLILAND, Anne J.; WILLER, Mirna; TOMIĆ, Marijana (ed.). *Records, Archives and Memory: Selected Papers from the Conference and School on Records, Archives and Memory Studies. Number 3*. Universitat de Zadar: Croàcia, p. 163-180. <<https://www.bib.irb.hr/1131980>>.

STEVENS, Mary; FLINN, Andrew (2009). «'It is noh mistri, wi mekin histri.' Telling our own story: independent and community archives in the UK, challenging and subverting the mainstream». Dins: ALEXANDER, Ben; BASTIAN, Jeannette A. (ed.). *Community Archives: The Shaping of Memory (Principles and Practice in Records Management and Archives)*. Londres: Facet, p. 3-28. <<https://doi.org/10.29085/9781856049047.003>>.

WALNE, Peter; INTERNATIONAL COUNCIL ON ARCHIVES (1988). *Dictionary of Archival Terminology: English and French with Equivalents in Dutch, German, Italian, Russian and Spanish / Dictionnaire de Terminologie Archivistique*. 2a ed. rev. Múnic [etc.]: Saur (ICA Handbooks Series; 7).

WURL, Joel (2005). «Ethnicity as Provenance: In Search of Values and Principles for Documenting the Immigrant Experience». *Archival Issues*. Vol. 29, núm. 1, p. 65-76.

ZAVALA, Jimmy; MIGONI, Alda Allina; CASWELL, Michelle; GERACI, Noah; CIFOR, Marika (2017). «'A Process Where We're All at the Table': Community Archives Challenging Dominant Modes of Archival Practice». *Archives and Manuscripts*. Vol. 45, núm. 3, p. 202-215. <<https://doi.org/10.1080/01576895.2017.1377088>>.